

Fri tilgang til forskning

Du har kanskje opplevd å finne interessante fagartikler på internett, for så å oppdage at du ikke får lese hele artikkelen?

Forfattere

Sigrun Espelien Aasen

Hans Petter Fosseng
Nettredaktør

Forskning

Sykepleien Forskning 2007 1(2)(130-131)
DOI: <https://doi.org/10.4220/sykepleienf.2007.0006>

Selv om du kanskje kan lese en del tidsskrifter via biblioteket ved arbeidsplassen, kan det likevel være mangedu ikke har tilgang til i fulltekst. For å sikre fri tilgang til offentlig finansiert forskning i Norge har Helsebiblioteket etablert publiseringsarkivet HeRA.

HeRA, Helsebibliotekets Research Archive, er et åpent institusjonelt publiseringsarkiv (Institutional Repository). Slike publiseringsarkiv er nettbaserte databaser som blant annet kan inneholde tidsskriftsartikler, serier og gradsarbeider.

Helsebiblioteket gir fra før norsk helsepersonell tilgang til over 1 800 tidsskrifter i fulltekst, flere databaser og andre nyttige ressurser via nettstedet www.helsebiblioteket.no.

Rettigheter til forskningen

I et åpent publiseringsarkiv lagres dokumentene i et format og en form som gjør at de sikres langtidslagring og kan høstes av nasjonale og internasjonale søkemotorer. Forskningsresultater fra en institusjon kan dermed gjøres fritt tilgjengelig på internett. Resultatet blir økt synlighet for enkeltforskerne og forskningsmiljøene, samt profilering av institusjonene som står bak. Grunntanken er at de som finansierer og utfører forskningen, selv må sørge for å beholde rettighetene til egen forskning. Slik kan utvekslingen av ny forskning og kunnskap fremmes bedre enn hva tilfellet er via tradisjonelle og ofte kostbare kanaler i dag.

Tilbud til helsepersonell

I Helsebibliotekets åpne publiseringsarkiv HeRA kan norsk helsepersonell publisere sitt eget materiale. Forutsetningen er tillatelse fra utgiverne til å egenarkivere og parallellpublisere materialet, for eksempel en fagfelleverdert artikkel publisert i et tidsskrift. Alle ansatte i helseforetakene og offentlig helseforvaltning vil ha fri tilgang til å egenarkivere i HeRA.

Hver institusjon vil kunne dokumentere egen forskning gjennom dette arkivet og bibliotekene vil stå sentralt med tanke på innsamling og registrering av materiale. Den viktigste jobben for bibliotekansatte i denne sammenhengen vil være å fortelle alle som publiserer at de har klare fordeler av å beholde retten til egenarkivering i et publiseringsarkiv som HeRA.

Rett til egen arkivering

En forfatter som har fått antatt en artikkel i et fagtidsskrift, får fremlagt en kontrakt. Standardkontrakter gir ofte utgiver alle rettigheter til artikkelen, men forfatteren kan levere inn en alternativ kontrakt i stedet. Rundt 80-90 prosent av tidsskriftene godtar forfatterens rett til å egenarkivere siste versjon av artikkelen de oversender utgiver, etter at den har vært gjennom fagfelle vurderinger og revideringer (1). Hvis forfatteren ønsker å egenarkivere artikkelen akkurat slik tidsskriftet publiserer den, må han innhente særskilt tillatelse fra utgiver.

Nettstedet www.sherpa.ac.uk/romeo.php er en nyttig ressurs for å finne ut hvilken praksis det enkelte tidsskriftet følger i forhold til opphavsrett og selvarkivering. Bibliotekene vil også kunne veilede med tanke på bruk av alternative kontrakter.

Ideen om fri tilgang

Helsebiblioteket har som hovedmål å gi helsepersonell gratis tilgang til nyttig og pålitelig informasjon på internett. Den enkelte institusjons økonomi skal ikke begrense helsepersonells tilgang til ny kunnskap. Det internasjonale begrepet Open Access (fri tilgang) er derfor helt i tråd med Helsebibliotekets mål. Det innebærer rett til å lese, laste ned, kopiere, distribuere, skrive ut, søke og lenke til dokumenter i fulltekst. Forfatteren bak en Open Access-artikkel har kontroll over artikkelen, skal krediteres som opphavsmann og bli korrekt sitert (2).

Det finnes en rekke Open Access-tidsskrifter, hvor forfattere eller institusjoner kan betale for å publisere en artikkel. I 2004 tegnet Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten en nasjonal avtale med BioMed Central, slik at norske forskere kunne publisere fritt i disse tidsskriftene. Avtalen gikk ut 1. april 2007 på grunn av for høye kostnader (3). Prisøkningen skyldes at flere norske forskere enn forventet valgte å publisere i disse tidsskriftene i 2006.

I tillegg praktiserer enkelte tradisjonelle, kommersielletidsskrifter en delvis Open Access-linje, for eksempel ved at forfatteren eller institusjonen kan «frikjøpe» artikkelen. Andre tidsskrifter opererer med forsinket Open Access, som betyr at de frigir artikler på et fast tidspunkt etter utgivelse, ofte etter ett til to år.

Norske publiseringsarkiv

Helsepersonell tilknyttet universitetene har allerede tilgang til åpne publiseringsarkiv. Ved Norges teknisknaturvitenskapelige universitet er det åpne institusjonelle publiseringsarkivet kalt DIVA (<http://ntnu.diva-portal.org/smash/search.jsf?dswid=5932>), ved Universitetet i Bergen BORA (<http://bora.uib.no/>), ved Universitetet i Oslo DUO (<http://www.duo.uio.no/>) og ved Universitetet i Tromsø MUNIN (www.ub.uit.no/munin). I tillegg er også høgskolene kommet på banen. Enkelte høgskoler som Høgskolen i Bergen har lansert publiseringsarkiver, mens andre har gått sammen om Brage, en løsning driftet av BIBSYS.

For at du enklere skal kunne finne fram i den vitenskapelige informasjonen i de norske institusjonelle arkivene, finnes søketjenesten NORA (<http://nora.openaccess.no/>). NORA er en enhetlig inngang til de tolv publiseringsarkivene som i skrivende stund er med i samarbeidet, hvor du kan søke i alle arkiv samtidig. NORA er en del av satsningen Norsk digitalt bibliotek, og små og store publiseringsarkiv skal ha lik mulighet til synliggjøre sin forskning gjennom løsningen (4). NORA er også et samarbeid med universitetenes FRIDA og FORSKDOK, systemer ansatte bruker til rapportering av forskningsdokumentasjon.

Referanser:

1. J acobs, N. (red.) Open access: key strategic, technical and economic aspects. Oxford, Chandos, 2006.

2. Budapest Open Access Initiative. Budapest: BOAI, 14.02.2002. [nettdokument, sitert 23.04.2007]
Tilgjengelig fra: <http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>

3. Tjensvoll, K. Ingen ny avtale med BioMed Central for 2007. Oslo: Helsebiblioteket 14.03.2007.
[nettdokument, sitert 23.04.2007] Tilgjengelig fra: www.helsebiblioteket.no/helsebiblioteket/nyheter/ingen_ny_avtale_med_bio...

4. Jakobsson, A. NORA (22.06.2005). [nettdokument, sitert 23.04.2007]: Tilgjengelig fra: www.norskdigitalbibliotek.no/archives/000168.html